

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ Й ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА
ЖУРНАЛІСТИКИ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ І СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА
ЖУРНАЛІСТИКИ

**РОЛЬ ЖУРНАЛІСТСЬКИХ РОЗСЛІДУВАНЬ У ФОРМУВАННІ
ГРОМАДЯНСЬКОЇ СВІДОМОСТІ В УКРАЇНІ**

Кваліфікаційна (бакалаврська) робота

Виконав: студент 461 групи

Спеціальність: 061 Журналістика

Домбровський Володимир

Науковий керівник: кандидатка філологічних
наук, доцентка Мартос С.А.

Рецензент:

кандидатка наук із соціальних комунікацій,
учителька української мови та літератури
Херсонського академічного ліцею ім.

О.В.Мішукова ХМР при ХДУ,
спеціалістка вищої категорії

Орлова Н.В.

Івано-Франківськ – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПОНЯТТЯ «РОЗСЛІДУВАЛЬНА ЖУРНАЛІСТИКА».....	6
1.1. Журналістське розслідування: дефініція, специфіка, ризики.....	6
1.2. Історія української розслідувальної журналістики.....	9
1.3. Джерела інформації в ЖР, методи їх збору та аналізу.....	14
РОЗДІЛ 2. РОЛЬ ЖР В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ (на прикладі Bihus.info).....	17
2.1. Тематичні напрями ЖР.....	17
2.2. Значення ЖР під час війни.....	21
2.3. Вплив ЖР на суспільні процеси в Україні.....	24
ВИСНОВКИ.....	27
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	29
ДОДАТКИ.....	35

ВСТУП

Повномасштабне російське вторгнення – це надзвичайно складне випробування для українського суспільства, що, у першу чергу, пов'язане з розвитком демократії, дотриманням прав людини, економічними процесами, політичними ініціативами. Важливе значення в окресленому контексті відіграють ЗМІ, що є не лише інститутом збирання, обробки та поширення інформації, але й потужним важелем впливу на свідомість громадян.

Під час війни вітчизняні медіа як усеукраїнські, так і регіональні стали дієвим інструментом висвітлення подій на фронті, зокрема вони фіксують зміни на лінії зіткнення, порушення законів ведення війни, воєнні злочини, гуманітарну ситуацію в найбільш вразливих регіонах України тощо. Крім цього ЗМІ сприяє захисту суспільних інтересів, що виявляється у контролі за дотримання фундаментальних основ свободи слова, викритті корупції, недбалості влади, зловживанням повноваженнями у царині економіки, висвітленні негативних процесів у війську тощо.

Ключову роль у контролі за прозорістю влади та дотриманням демократичних основ відіграють журналістські розслідування (далі – ЖР), про що свідчить заява Комісії з журналістської етики України (далі – КЖЕ). У документі йдеться про значення ЖР в умовах війни, що здійснюють контроль за владою з боку суспільства, формують її відповідальність, зменшують рівень корупції, сприяють чесному та прозорому ухваленню важливих для країни питань [11].

Зважаючи на це, цілком природньо, що ЖР є предметом дослідження цілої низки комунікативістів, з-поміж них Бут К., Любченко Ю., Нікітіна Н., Бурмагін О., Хоменок О., Сенкевич Г., Гороховський О., Селюкова Н., Василенко М. у працях яких увагу зосереджено як на теорії ЖР, так і на практичних складових, зокрема методології, ризиках, роботі з джерелами інформації, етичних аспектах, ролі фактчекінгу тощо. Окреслена галузь соціальних комунікацій стала предметом уваги й впливових медійних платформ та громадських організацій, таких як: Детектор медіа, КЖУ, Інститут масової

інформації (далі – ІМІ), Інститут розвитку регіональної преси, дослідження яких спрямовані на аналіз сучасних ЖР, їх роль у сучасному суспільстві, а також на проведення практичної підготовки журналістів-розслідувачів. Однак, не заважаючи на значну кількість наукових праць присвячених окресленому питанню, існує необхідність у комплексному аналізі ЖР в контексті сучасного розвитку українського суспільства, це дозволить визначити їх роль у формуванні громадянської свідомості, значення в умовах війни, тематичний діапазон, що й зумовлює **актуальність** запропонованої наукової розвідки.

Домбровський В. Роль журналістських розслідувань у викритті російських воєнних злочинів. Актуальні питання інформаційної діяльності: теорії та інновації: зб. мат. X Міжнар. наук.-практ. конф., Одеса, 20 березня 2025 р. / під заг. ред. В. Г. Спрінсяна. С. 216-221.

Мета роботи – на прикладі конкретного інформаційного ресурсу – Bihus.info визначити роль ЖР у сучасному інформаційному просторі України.

Окреслена мета зумовлює розв’язання низки **завдань**:

- проаналізувати наукові праці, присвячені теоретичним основам та історичним етапам розвитку вітчизняної розслідувальної журналістики;
- визначити ключові методи пошуку та аналізу інформації у царині ЖР;
- окреслити тематичні напрями ЖР;
- з’ясувати значення ЖР в умовах війни;
- схарактеризувати вплив ЖР на суспільні процеси в Україні.

Об’єкт дослідження – ЖР, розміщені на платформі Bihus.info.

Предмет дослідження – теоретичні основи, історія становлення ЖР як окремого виду журналістської діяльності, тематичний діапазон, значення в умовах війни, особливості впливу на суспільні процеси тощо.

У процесі роботи було використано такі **методи**: контент-аналіз, порівняння, синтез, узагальнення, систематизація наукових джерел, що дозволило описати не лише теоретичні аспекти вказаної теми, але й провести систематичне дослідження фактичного матеріалу.

Джерельною базою виступили ЖР, розміщені на сторінках онлайн-видання Bihus.info.

Практичне значення наукової розвідки полягає у тому, що запропоновані теоретичні та практичні напрацювання з окресленої проблематики, дадуть можливість більш глибоко усвідомити роль ЖР у сучасному українському суспільстві. Отримані результати стануть корисними здобувачам вищої освіти спеціальності Журналістика у процесі підготовки до низки курсів: «Медіавиробництво: контент», «Історія української журналістики», «Журналістські розслідування», «Військова журналістика», «Фактчекінг». Крім того окремі аспекти дослідження можуть бути використані при проведенні конференцій, круглих столів, семінарів відповідної тематики.

Апробація результатів роботи. Деякі теоретичні та практичні аспекти наукової роботи висвітлено у тезах «Роль журналістських розслідувань у викритті російських воєнних злочинів» (участь у X Міжнародній науково-практичній студентській конференції «Актуальні питання інформаційної діяльності: теорії та інновації»)

Публікація. Домбровський В. Роль журналістських розслідувань у викритті російських воєнних злочинів. Актуальні питання інформаційної діяльності: теорії та інновації: зб. мат. X Міжнар. наук.-практ. конф., Одеса, 20 березня 2025 р. / під заг. ред. В. Г. Спрінсяна. С. 216-221. Подано до друку.

Структура дослідження. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи становить 39 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПОНЯТТЯ «РОЗСЛІДУВАЛЬНА ЖУРНАЛІСТИКА»

1.1. Журналістське розслідування: дефініція, специфіка, ризики

У сучасній комунікативістиці існує ціла низка поглядів щодо визначення природи терміна «розслідувальна журналістика». Авторський колектив Бель Б., Бурмагін О., Патора Т., Хоменок О. наголошує на відсутності конкретного розуміння поняття «журналістське розслідування», адже його витлумачують і як журналістський жанр, і як метод «...який використовує журналіст при підготовці своїх публікацій у різних жанрах» [3, с. 6]. До того ж ЖР концентрують в собі низку інших методів збору інформації: робота з джерелами інформації, спостереження, аналіз, порівняння, виявлення суперечностей, інтерв'ю тощо. З-поміж ключових жанрових ознак ЖР, автори називають трудомісткість, ресурсомісткість, потребу у високій самоорганізації журналіста, підвищені ризики [3, с. 6-7].

На сайті глобальної мережі журналістів-розслідувачів «Global Investigative Journalism Network», до якої належить понад 251 неурядова організація з 95 країн світу, віднаходимо, що журналістським розслідуванням «вважається систематичне, поглиблене, оригінальне дослідження чи репортаж, яке часто пов'язане з розкриттям секретів або таємниць» [33].

Сірачук С. вказує на складність жанру ЖР, який включає в себе аналітичну й емоційну складові сприйняття, переплітаючи у власній канві риси аналітичності, синтезу, репортажності, хронікальності, портрету, інтерв'ю [37].

Василенко М., розмірковуючи над природою ЖР, наголошує, що це «метод журналістської діяльності, що передбачає оперативний пошук та оприлюднення особливо важливої для суспільства інформації. Особливістю цього методу є симбіотичний характер подачі матеріалу із використанням всіх, без винятку, груп жанрів; поєднання тексту і значної кількості світлин, візуального ряду, що засвідчує правдивість, оперативність, достовірність журналістського матеріалу» [6, с. 36].

Стекольников В. зазначає, що сучасне ЖР, крім текстової канви містить елементи драматургії, музики, геймерства, характеризується темпом, зрозумілістю, наявністю конфлікту, емоційної складової – це дозволяє створити психологічну складову для більш ефективного впливу на аудиторію [41, с. 111-112].

У Кембриджському онлайн-словнику ЖР визначається як тип журналістики, основною метою якого є виявлення суспільно важливої інформації, яку намагаються приховати від громадськості [55].

Кецмур Б. наголошує на подвійній природі ЖР, що водночас є і жанром, і методом для виявлення та висвітлення значущих суспільних питань [19, с. 55].

З-поміж ключових рис ЖР варто назвати такі (за Нікітіною Н.):

- використання усього спектру мовно-стилістичних прийомів, що спрямовані емоційно вплинути на реципієнта, сформувати відповідну реакцію;
- концентрація інших жанрових форм з метою більш зрозумілого подання фактичного матеріалу;
- ключовою метою ЖР є з'ясування та доведення, що проявляється через розкриття алгоритму події та її підтексту, що носить прихований характер;
- об'єднання у своєму арсеналі інструментів роботи з інформацією;
- чесність, неупередженість журналіста, який проводить розслідування [25].

Більш одностайними є погляди комунікативістів відносно значення ЖР, так Ярошук О. зазначає, що цей жанр посідає ключові місце в журналістиці, адже покликаний до пошуку та виявлення правди, розкриття резонансних та важливих для громадськості питань, збереження та відстоювання основних принципів демократії, забезпечення дискусію в суспільстві [46].

Гарматій О. основну мету ЖР вбачає не лише в розкритті та порушенні важливих для суспільства тем, а й у формуванні «адекватних реакцій на них з боку влади і соціуму» [8, с. 151].

Таким чином ЖР виконують цілу низку важливих завдань, що полягають в :

- інформуванні суспільства про корупцію, зловживання владою, порушення закону тощо;
- контролі та моніторингу влади, здійснюючи перевірку за представників уряду, керівників підприємств, державних установ;
- викритті правди, що може спричинити значний суспільний резонанс;
- формуванні громадської думки;
- стимулюванні змін через висвітлення резонансних справ;
- профілактиці зловживань;
- захисті прав і свобод громадян;
- розумінні широкою аудиторією складних соціальних, економічних, політичних процесів.

Аналізуючи ризики, з якими стикаються журналісти, які проводять розслідування, слід назвати «правові та неправові, пов'язані з роботою журналіста. Розслідувачі часто піддаються ризику як цивільно-правового, адміністративного або кримінального переслідування, так і неправовим ризикам: фізичної розправи, психологічного тиску, втрати роботи, дискредитації, втрати результатів розслідування і зібраних доказів» [3, с. 7].

Варто наголосити й на низці труднощів, з якими стикають журналісти-розслідувачі:

- брак зацікавленості з боку власників медіа та редакторів у висвітленні спірної чи проблемної інформації;
- загроза безпеці як самого журналіста, так і його джерел інформації.
- нестача доступу до важливих джерел інформації;
- дефіцит ресурсів, часу та фінансів;
- побоювання провалу та ризик виникнення юридичних проблем у результаті публікації матеріалів;
- недостатність сформованої традиції та необхідного досвіду проведення розслідувань [Там само, с. 8].

Таким чином можемо наголосити на різних підходах щодо визначення терміна «журналістське дослідження», його витлумачують, з одного боку, як один зі складних жанрів журналістики, що концентрує у собі ознаки репортажності, інтерв'ю, аналітичної статті тощо. З іншого боку, що є цілком логічним, ЖР відносять до одного з синтетичних методів збору інформації, який включає роботу з документами, спостереження, гуглінг, технології OSINT, роботу з відкритими державними реєстрами, статистичними даними, результатами статистичних опитувань тощо. З поміж основних завдань, які варто назвати – це дослідження, аналіз та висвітлення суспільно важливої інформації, що має на меті викриття злочинів, корупційних схем, зловживання владою, порушення прав та свобод громадян. Однак не слід забувати, що професія журналіста-розслідувача була і залишається однією з найнебезпечніших, та супроводжується такими ризиками як моральне та фізичне виснаження, страх переслідування, правові ризики, брак фінансування тощо.

1.2. Історія української розслідувальної журналістики

Історію розслідувальної журналістики та переосмислення значення ЗМІ в політиці варто відрховувати з часів Вотергейту. Саме факт проникнення п'яти чоловіків з підслуховувальною апаратурою до штаб-квартири Демократичної партії у готельному комплексі Вотергейт викликав суспільний резонанс та послужив приводом для низки матеріалів Боба Вудворда та Карла Бернстіна, які працювали у Вашингтон Пост. Інцидент, що стався за чотири місяці до президентських виборів у США, посприяв розкриттю низки неправомірних дій з боку чинного президента Річарда Ніксона. Це розслідування, яке назвали Вотергейтський скандал, отримало значний резонанс, змусило суспільство замислитися над чесністю та порядністю владних інститутів. Це перший в історії випадок, коли діяльність журналістів призвела до відставки президента країни. Описаний факт підкреслив дієвість, впливовість, важливість ЗМІ в житті суспільства. Медіа почали сприйматися не лише як інструмент впливу на суспільну свідомість, як важіль пропаганди або просто донесення інформації, а

як потужну силу, що спроможна впливати на ключові процеси в житті суспільства та захищати права, свободи громадян, забезпечуючи прозорість влади [7].

В Україні розвиток розслідувальної журналістики проходив надзвичайно повільно, що зумовлено кількома об'єктивними причинами, по-перше, пострадянським минулим, адже ЗМІ в умовах тоталітаризму не виконували властивих їм функцій, а існували виключно як придаток партійної системи, а їх діяльність була спрямована на поширення пропаганди у суспільстві; по-друге, замкненістю та корупційністю влади вже за часів незалежності, що мала неабиякий вплив на усі царини суспільства; по-третє, відсутністю досвіду та традицій у царині ЖР, адже зі здобуттям незалежності вітчизняні журналісти повинні були опановувати нові підходи та методи отримання, обробки, оприлюднення інформації, які б відповідали демократичним принципам та були спрямовані на захист прав, свобод та інтересів суспільства.

Одним з найперших резонансних ЖР, що сколихнуло суспільство, став матеріал «Державний переворот» Віталія Кравченка, опублікований на сторінках газети «Вечірній Київ» у 1996 році. У статті гостро критикувалася діяльність міністра оборони Валерія Шмарова, який мав намір ліквідувати військові округи, а фінансування армії здійснювати через місцеві бюджети. Подібна політика істотно б знизила обороноздатність країни, а кожен регіон країни по факту отримав свою армію, таким чином йшлося про досить небезпечну децентралізацію. Після публікації матеріалу Валерій Шмаров незабаром подав у відставку [26].

Важливою віхою становлення як сучасної української незалежної журналістики, так і ЖР є внесок Георгія Гонгадзе. За час своєї професійної діяльності був ведучим телепрограми «Вікна-Плюс» на СТБ, пізніше співпрацював з телеканалом 1+1, один з українських журналістів, який виступив з критикою проти Президента України Леоніда Кучми. Слід наголосити, що саме Георгій Гонгадзе став засновником інтернет-видання «Українська правда», яке і сьогодні публікує резонансні ЖР [26]. З-поміж статей, які критикують тогочасну

владу можна назвати такі: «Ющенко “б’ють” олігархи. Принаймні так вважають читачі “Української правди”», «Олександр Волков образився на УП», «Хай живе Український суддя Замковенко, самий гуманний суддя в світі!..» тощо [40].

У 2002 році в газеті «Сьогодні» з’явилася публікація «Перевертні», де йшлося про злочинне угруповання, що займалося вбивством та викраденням людей, ним керував колишній працівник Управління по боротьбі з організованою злочинністю Ігор Гончаров. Журналісти повідомили, що до складу цієї злочинної групи входили як чинні, так і колишні співробітники правоохоронних органів. У Міністерстві внутрішніх справ цей факт замовчували, не виносячи на громадський осуд. Стаття отримала значний суспільний резонанс, а перебіг справи контролював тогочасний Президент України Леонід Кучма [26].

В 2005 році на сторінках онлайн-видання «Української правди» вийшла серія ЖР «Андрій Ющенко – Син Бога?» Сергія Лещенка. У матеріалі йшлося про розкішне життя Андрія Ющенка сина Президента України. Зокрема у статті автор розповідає про грубі, безкарні з боку міліції, порушення дорожнього руху, розкішні транспортні засоби, коштовні аксесуари, місця відпочинку головного героя. Це розслідування спричинило значну хвилю обурення, адже після подій Помаранчевої революції, складних судових процесів та президентських виборів, українське суспільство усвідомило, що може впливати на владу та протистояти корупції, несправедливості, злочинним діям чиновників. На Віктора Ющенка як новообраного очільника країни лягала надзвичайна відповідальність, адже саме у ньому громадяни вбачали надію на розвиток країни. Це ЖР значно підірвало суспільну довіру до нової влади та продемонструвало, яку виключну роль ЗМІ відіграють у суспільстві [26; 1].

9 листопада 2011 року Сергій Лещенко опублікував не менш резонансне розслідування «Таємниці “Межигір’я. Розкіш султана”». У якому повідомлялося про резиденцію Президента України Віктора Януковича, зокрема журналіст, користуючись даними сервісу Google Maps, показав процес розбудови розкішних палаців тогочасного керівника країни, крім того було оприлюднено

серію фотографій та детальний опис помешкання та прилеглої території з тенісним кортом, розкішними парками, водоймами, спа-центром, майданчиком для гольфу, яхт-клубом, боулінгом тощо. Ця публікація продемонструвала рівень корумпованості влади, її відірваність від суспільства, переслідування керівною верхівкою власних інтересів [26; 23].

У цей період починають з'являтися перші медійні організації, які займаються виключно ЖР, зокрема у 2008 році Єгор Соколов створив бюро ЖР «Свідомо», яке мало на меті досліджувати та аналізувати важливі процеси у царині суспільного життя та доносити та розтлумачувати їх громадськості. Фінансування організації здійснювалося міжнародним фондом «Відродження», а право на публікацію матеріалів мав журнал «Кореспондент» та низка регіональних ЗМІ, що є членами Української асоціації видавців періодичної преси [10].

Крім того з 2008 по 2014 рік на телеканалі ТВі в ефір виходила програма журналістських розслідувань «Знак оклику», діяльність журналістського колективу була спрямована на розкриття корупційних схем, незаконної діяльності влади, криміналі тощо. Робота програми пов'язана з діяльністю таких журналістів-розслідувачів, як: Анна Бабінець, Максим Савчук, Дмитро Гнап, Денис Бігус. З-поміж найбільш суспільно важливих ЖР можна назвати «Лук'янівка. Тюрма №1», «Розслідування про “Вишки Бойка”», «Розслідування про державну резиденцію “Залісся”, «“Лівела” і мільярди» тощо [13].

У 2010 році за підтримки Міжнародного фонду Відродження було засновано проєкт «Наші гроші», який успішно функціонує і сьогодні, у центрі уваги журналістів редакції справи пов'язані з корупційною діяльністю, державними закупівлями, будівництвом, забезпеченням ЗСУ тощо.

З листопада 2013 року на телеканалі ZIK стартує проєкт антикорупційних розслідувань «Наші гроші з Денисом Бігусом», відомий також під назвою Bihus.Info. За роки своєї діяльності проєкт став членом таких міжнародних журналістських організацій, як ORGANIZED CRIME AND CORRUPTION REPORTING PROJECT, Global Investigative Journalism Network, ONLINE NEWS

ASSOCIATION, International Consortium of Investigative Journalists. Як зазначено на сайті Bihus.Info «Головна ідея програми – викриття корупційних схем українських чиновників, їх прихованих економічних інтересів і невідповідності задекларованих та реальних статків» [32].

Аналізуючи історію розвитку ЖР в Україні, варто згадати про незалежну українську агенцію журналістських розслідувань «Слідство.Інфо», яку було створено у 2012 році Анною Бабінець та Дмитром Гнапом. Журналісти редакції спеціалізуються на викритті корупції, зловживань владою державних посадовців, створюють документалістику розслідувальної тематики, знімають спецрепортажі, а також доєднуються до проведення міжнародних розслідувань [39]. Авторству журналістів названої агенції належать такі документальні фільми: «У полон не брати», «Втеча від росіян: історія порятунку викрадених українських дівчат», «Офшор 95», «Чотири кілери, три копи і наркобарон», «Нарадча кімната», «Нарадча кімната-2»; спецрепортажі: «Дружочки», «Солдати мільярдера» тощо [38].

Таким чином розвиток української розслідувальної журналістики відбував поступово та включає в себе низку етапів. Період становлення та розвитку ЖР припадає на 90-рр., характеризується появою в національному медійному просторі ЖР Віталія Кравченка, Георгія Гонгадзе, що мали надзвичайно потужний суспільний резонанс та продемонстрували важливу роль ЗМІ в розвитку демократичного суспільства. На початку нульових світ побачила серія резонансних ЖР Сергія Лещенка, які були присвячені надмірним статкам високопосадовців та членів їх родин. Паралельно почали з'являтися перші журналістські організації, які спеціалізувалися на розслідувальній діяльності, зокрема онлайн-ресурс «Українська правда» (2000 р.), бюро ЖР «Свідомо», програма ЖР «Знак оклику» (2008-2014 рр.), «Наші гроші» (2010 р.), Bihus.Info (2013 р.), Слідство.Інфо (2012 р.) тощо. Більшість з перелічених організацій активно провадять свою діяльність і сьогодні, виявляючи порушення з боку влади, провадячи антикорупційну діяльність та захищаючи інтереси суспільства.

1.3. Джерела інформації в ЖР, методи їх збору та аналізу

Проведення ЖР – це надзвичайно складний процес, який включає в себе низку етапів та передбачає роботу з різними джерелами інформації та методами їх збору та обробки.

На початковому етапі журналіст-розслідувач формує ідею на основі відомих фактів, що надходять з різних джерел інформації, таких як ЗМІ, реклама, документи, заяви представників влади, звернення громадян, чутки тощо. Крім того важливим є оцінка наступних факторів: соціальна значущість; аналіз вже наявної інформації з окресленої теми; конкретизація хронологічних та географічних меж; визначення рівня наявних матеріальних та людських ресурсів для проведення ЖР; проведення моніторингу ризиків, які можуть тягнути правові та неправові наслідки [3, с.82-84].

Наступний етап передбачає формулювання гіпотези, тобто певної версії, котру в процесі розслідування має довести або спростувати журналіст, відповівши на низку ключових питань. Це передбачає кропітку роботу з джерелами інформації, з-поміж яких ключовими є:

- документи офіційного та неофіційного характеру;
- організації, які можуть зберігати цінні для розслідування документи та відомості;
- мережеві ресурси, відкриті бази даних, архіви, соціальні мережі, офіційні сайти державних установ;
- люди, які можуть володіти важливою інформацією або бути свідками [3, с.85-86].

Критичним є процес аналізу отриманих даних, що передбачає використання низки методів, зокрема опис подій, що дозволяє реципієнту продемонструвати повну картину, урахувавши всі важливі деталі; дотримання хронології – сприяє усвідомити протиріччя, більш чітко побачити проблему; прив'язка до географічних об'єктів є особливо важливою у випадку розслідування справ, пов'язаних з нерухомістю; відстеження фінансового сліду; виявлення зв'язків між людьми та організаціями нерідко призводить до

розкриття корупційних схем; зіставлення публічної інформації з отриманими реальними фактами допомагає побачити, що саме приховують від громадськості [3, с.86-87].

У контексті дослідження варто назвати ключові методи не лише аналізу, але й збору інформації, які нерідко перетинаються з загальнонауковими. До одного з ключових належить спостереження, що дозволяє журналісту безпосередньо бути свідком подій та фіксувати отримані факти. Авторський колектив «Посібник з журналістських розслідувань» вділяє такі різновиди окресленого методу: відкрите відсторонене; приховане відсторонене; відкрите включне, приховане включне. Вдаючись до спостереження, зокрема прихованого, що несе потенційні ризики, слід враховувати комплекс чинників: суспільний інтерес; неможливість отримання потрібної інформації у інший спосіб; збір фактів з метою одержання доказів скоєння правопорушення тощо [3, с. 89-92]. До окремого методу збору інформації відносять експеримент – «штучно створена журналістом ситуація, мета якої перевірити гіпотезу розслідування. При цьому ми можемо фіксувати інформацію, як відкрито, так і на приховану камеру або диктофон» [3, с. 93].

Робота з документами – це метод отримання інформації шляхом опрацювання текстових, відео-, фотоматеріалів офіційного, які носять офіційний характер та призначені для загального використання. Документи є одним з найнадійніших джерел отримання даних, що дозволяє уникнути суб'єктивізації та помилок. Проте, опрацьовуючи документацію, слід зважати на такі критерії: надійність – достовірності джерела та походження документа, а також мінімізація правових ризиків у випадку, якщо дані, зазначені у документі, виявляться недостовірними; достовірність – відомості, викладені в документі, вимагають ретельної верифікації, особливо, якщо документ не є офіційним або був отриманий із ненадійних джерел; цінність – значенням для підтвердження гіпотези під час розслідування; можливість використання – правові загрози у разі публікації наявної в документі інформації з обмеженим доступом або відомостей, що стосуються приватного життя [3, с. 95-96].

У розслідувальній журналістиці робота з людьми посідає особливе місце, адже цей метод акумулювання інформації передбачає особливу майстерність та дотримання норм журналістської етики. Під час проведення інтерв'ю теоретики та практики ЖР радять дотримуватися комплексу рекомендацій, зокрема: спілкування з джерелом має бути комфортним, проходити в атмосфері довіри та взаємоповаги, однак не слід забувати перевіряти отримані відомості; повага до джерела інформації, відкритість, вміння слухати; слід навчитися підсумовувати отриману під час розмови інформацію, яка нерідко виявляється незв'язною, формувати причиново-наслідкові зв'язки та обговорювати їх з інтерв'юваною особою, таким чином уникаючи неточностей або ж суперечностей; здатність бачити хвилювання, адже подібна емоція може мати цілком реальні підстави; важливо пояснити людині мету розмови, повідомити, що плануєте робити у перспективі, це дозволить сформувати довіру; не варто формувати думку про людину лише на основі першого враження чи її зовнішнього вигляду; слід підготуватися до майбутнього інтерв'ю, дослідити предмет розмови [3, с. 99-102].

Сучасне суспільство характеризується наявністю значної кількості потоків інформації, що взаємодіють, перетинаються та впливають на розвиток економіки, політичні процеси, військове протистояння та, подекуди, є вирішальними у взаємодії між людьми або різними соціальними групами. Саме тому здатність ефективно працювати з даними, на сьогодні, є критичною у будь-якій царині діяльності. Надзвичайно важливою вона є у роботі журналіста-розслідувача, який повинен володіти низкою методів збору та аналізу, верифікації фактичного матеріалу, а також вміти працювати з джерелами інформації, з-поміж яких ключовими є люди, документи, організації, мережеві ресурси тощо.

РОЗДІЛ 2

РОЛЬ ЖР В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

(на прикладі Bihus.info)

2.1. Тематичні напрями ЖР

Розслідувальна журналістика має на меті викриття соціальної несправедливості, правопорушень, злочинів та донесення цієї інформації широкому загалу. Таким чином забезпечується дотримання ключових засад демократії, суспільної справедливості, моральних та правових норм, прав людини – ключових стовпів сучасної цивілізації.

Аналізуючи етапи розвитку ЖР в Україні, було помічено, що значна кількість журналістських проєктів від самого початку свого існування позиціонували себе як антикорупційні, саме тому, цілком природньо, переважна кількість ЖР присвячена цій темі. На сайті Bihus.info (Проєкт «Розслідування Bihus.Info» (Додаток А)) віднаходимо такі приклади окресленої тематичної групи: «Підряди на масштабну відбудову Бородянки віддали компаніям з оточення ексмера Ірпеня та нового очільника податкової» [29], «Суддя Верховного суду живе в маєтку за \$1 млн з виноградниками, озерами і лісом: все записане на давніх знайомих» [42], «На Херсонщині виділили десятки мільйонів на будівництво укриття в школі, яку раніше замовляли вже з укриттям» [24]. В останньому матеріалі йдеться про тендер на відбудову та зведення захисної споруди у Високопільській школі на суму у розмірі 130 мільйонів гривень, який у 2024 році отримала компанія, що пов'язана з Антоном Самойленком – заступником Херсонської обласної військової адміністрації. Цього ж року був проведений ще один тендер на суму 80 мільйонів гривень з аналогічною метою для цього ж навчального закладу, пріоритет віддали компанії «Автоінтерстрой», яка зареєстрована в Краматорську, звідки родом Антон Самойленко [24]. Ця стаття є продовженням низки матеріалів присвячених відбудові Херсонщини.

Матеріал «Оточення працівника СБУ і керівника Держлікслужби створило приватну лабораторію, якій Держлікслужба віддає перевірку ліків» [28] висвітлює можливі порушення у сфері контролю за лікарськими засобами,

зокрема передачу державних функцій приватній лабораторії, створеній особами, пов'язаними з високопосадовцями. У дописі йдеться про те, що ця структура, не маючи тривалого досвіду роботи у фармацевтичному секторі, отримала можливість проводити офіційні перевірки ліків. Наявність тісних зв'язків між засновниками лабораторії та представниками влади викликає питання щодо потенційного конфлікту інтересів та корупційних ризиків у цій галузі.

Крім того, на сайті представлено низку статей, присвячених воєнним злочинам Росії, так у репортажі «Bihus.Info показали, як росіяни знищують села навколо Авдіївки після її захоплення» [49] описано ситуацію в селах поблизу Авдіївки після її захоплення російськими військами. Журналісти супроводжували поліцейський загін «Білий янгол» під час евакуації цивільного населення з населених пунктів Очеретине та Новобахмутівка, які розташовані поблизу лінії фронту. Репортаж демонструє масштаби руйнувань у цих селах, зокрема пошкодження житлових будинків та інфраструктури внаслідок обстрілів. Особливу увагу приділено гуманітарній ситуації та зусиллям правоохоронців щодо гарантії безпеки та евакуації місцевих жителів.

У матеріалі «Russians Kidnap Pro-Ukrainian Bloggers in Kherson» [56] розповідається про викрадення російськими військовими проукраїнських блогерів у Херсоні під час окупації міста. Зокрема описується випадок Олени Наумової, виховательки дитячого садка, яка вела TikTok-канал із патріотичним контентом. У серпні 2022 року її затримали озброєні особи, після чого з'явилося відео з примусовими вибаченнями. Допис ілюструє тиск на місцевих активістів та блогерів з боку російських сил для придушення проукраїнських настроїв у регіоні.

У статті «“Я вже мріяв добратися до якоїсь банки, розбити, щоб вени порізати”»: Історія чоловіка, який пережив катування на Харківщині» [48] описано історію Валерія, жителя села Куньє на Харківщині, який під час російської окупації зазнав жорстоких катувань. Після виявлення вибухівки на господарському подвір'ї, за яким він доглядав, його звинуватили у співпраці з українськими військовими. Валерія утримували в підвалі, де піддавали

жорстоким тортурам. Історія є свідченням воєнних злочинів, скоєних російськими військовими на окупованих територіях Харківської області.

Проект «Неведись» (Додаток Б) [53] об'єднує матеріали, які присвячені викриттю шахрайських схем. У публікації «В Bihus.Info перевірили, як працює закон про доступ до водойм» [5]. Журналісти дослідили ситуацію в Київській області, відвідавши популярні місця відпочинку, серед яких Блакитне озеро та приватні комплекси. Незважаючи на вимогу демонтажу незаконних огорож, чимало підприємців продовжують обмежувати доступ до води, що викликає сумніви щодо дієвості законодавчих змін. ЖР висвітлює реальні порушення, стимулює суспільний контроль та тиск на відповідальні органи, а також сприяє інформуванню громадськості про її права. Подібні матеріали є важливим інструментом боротьби з правовим свавіллям і недотриманням законодавства.

У розслідуванні «Корупційні тести для моряків скасували, а вони все одно є» [12] журналісти описують проблему збереження практики тестування українських моряків, попри офіційне рішення про її скасування. Згідно з наказом Міністерства інфраструктури, ухваленим у 2021 році, процедура підтвердження кваліфікації мала стати простішою, було ліквідовано обов'язкові іспити. Проте органи, відповідальні за сертифікацію моряків, продовжують використовувати тестування, що викликає обурення у професійної спільноти та громадськості. Ця ситуація ставить під сумнів реальне впровадження реформ та ефективність заходів з протидії корупції у галузі. Публікація відіграє важливу роль у викритті бюрократичних порушень та можливих корупційних схем у сфері дипломування моряків. Вона привертає увагу до невиконання реформ, аналізує реальну ситуацію та дає громадськості інструмент для контролю за діями влади. Подібні розслідування допомагають виявляти недоліки в системі та стимулюють суспільний тиск на відповідальні органи для усунення проблем.

До окремої тематичної групи можна віднести матеріали, що присвячені викриттю маніпуляцій політичних діячів, розміщені в розділі «FactЧек» (Додаток В) [50]. Промовистим зразком визначеного блоку є публікація «1,2 мільярди від ЄС: що насправді передбачає угода? – фактчек Кузьміна» [20],

журналісти перевірили заяви нардепа Рената Кузьміна щодо умов отримання макрофінансової допомоги від ЄС. Він стверджував, що Україна нібито передає під зовнішній контроль суди, правоохоронні органи, митницю та держпідприємства. Однак аналіз угоди показав, що міжнародні експерти залучені лише як радники для забезпечення прозорості реформ, а твердження Кузьміна є маніпуляцією. Матеріал викриває дезінформацію та формує об'єктивний суспільний дискурс.

До окресленої тематичної групи належить і публікація «Нестор Шуфрич збрехав, що Генштаб не фіксує присутність російських військ на Донбасі» [21], де аналізується заява народного депутата Нестора Шуфрича, який стверджував, що Генштаб ЗСУ та місія ОБСЄ не фіксують присутність російських військ на Донбасі. Однак, як зазначається в матеріалі, такі твердження не відповідають дійсності, оскільки обидві інституції неодноразово повідомляли про наявність російських військових на сході України. Такі публікації відіграють важливу роль у спростуванні неправдивої інформації та забезпеченні суспільства достовірними даними, що сприяє формуванню об'єктивної громадської думки.

Проект «Наші гроші. Досудилися» (Додаток Г) [52] присвячено судовій системі, що дозволяє виділити ще одну тематичну групу. Зокрема у матеріалі «Давайте “домовимося”: хто судить суддів-хабарників?» [2] журналісти дослідили, як розглядаються корупційні справи самих суддів та хто ухвалює рішення щодо їхньої відповідальності. Аналіз показав, що нерідко такі справи потрапляють до суддів із сумнівною репутацією, що ставить під питання об'єктивність правосуддя. Ця публікація привертає увагу до проблеми замкненого кола в судовій системі, де корупція серед суддів може залишатися безкарною, та наголошує на необхідності реальних реформ для забезпечення справедливого правосуддя.

Журналістські розслідування, представлені на платформі Bihus.Info, охоплюють низку ключових тематичних напрямів, що є визначальними для розбудови демократичного суспільства та забезпечення суспільного контролю. Аналіз публікацій дозволяє виокремити п'ять основних груп: антикорупційні

розслідування, викриття воєнних злочинів Росії, дослідження шахрайських схем, спростування маніпуляцій політичних діячів та проблеми судової системи. Усі ці напрями є взаємопов'язаними та відіграють важливу роль у формуванні суспільної думки, підвищенні рівня прозорості державних інституцій та боротьбі з правопорушеннями.

2.2. Значення ЖР під час війни

Як зазначається в заяві Комісії з журналістської етики, ЖР в умовах війни є критично важливими для забезпечення прозорості та підзвітності органів влади, викриття корупційних схем і документування воєнних злочинів. Вони відіграють ключову роль у збереженні довіри суспільства до медіа та державних інституцій, а також сприяють притягненню до відповідальності осіб, причетних до правопорушень. Розслідувальна журналістика допомагає не лише інформувати громадян, а й забезпечувати доказову базу для міжнародних судових процесів, що має важливе значення для встановлення справедливості та притягнення агресора до відповідальності [11].

Спецпроект «Сліди війни» [54] (Додаток Д) від Bihus.Info присвячений документуванню наслідків війни, воєнних злочинів та впливу російської агресії на цивільне населення України. Проект об'єднує журналістські матеріали, що містять репортажі з деокупованих територій, свідчення постраждалих та аналітичні дослідження з метою фіксації порушень міжнародного гуманітарного права. Особлива увага приділяється питанням депортації українських громадян, випадкам катувань та знищення цивільної інфраструктури. Завдяки цьому проект виконує важливу роль у створенні доказової бази для подальших судових розглядів щодо воєнних злочинів, а також сприяє формуванню колективної пам'яті про події війни.

У матеріалі «Місто під час окупації повернулося у середньовіччя»: історія працівниці онкодиспансеру, яка п'ять місяців прожила у захопленому Херсоні» [18] розповідається про реалії життя цивільного населення під час російської окупації. Головна героїня, працівниця медичної установи, описує складні умови

існування в захопленому місті: нестачу ліків та продовольства, проблеми з електро- та водопостачанням, постійний тиск з боку окупаційної влади. Публікація акцентує увагу на деградації соціальних умов під час окупації та безправному становищі місцевих жителів. Стаття не лише документує злочини загарбників, а й виконує просвітницьку функцію, нагадуючи про ціну, яку цивільне населення платить за війну.

У матеріалі «Вбивця, очільник ОПГ та наркоморпіх: історії в'язнів, які з колоній пішли воювати проти України» [15] аналізується використання Росією осіб із тяжким кримінальним минулим у війні проти України. Цей матеріал має важливе значення для розуміння тактики, яку застосовує країна-агресор, а також наслідків інтеграції кримінальних елементів у військові структури. Публікація документує факти порушення міжнародного гуманітарного права, показує деградацію військової системи ворога та сприяє об'єктивному інформуванню громадськості про масштаби цієї проблеми.

Публікація «Пропаганда війни та геноциду: як і за що російських представників влади та пропагандистів можуть притягнути до відповідальності» [27] аналізує юридичні механізми, за допомогою яких міжнародні інституції можуть притягнути до відповідальності осіб, що поширюють ворожнечу та виправдовують воєнні злочини. Автори розглядають, як подібна риторика сприяє агресії та порушенню міжнародного права. Матеріал висвітлює можливості покарання винних та акцентує увагу на необхідності правової відповідальності за інформаційний супровід злочинів.

Стаття «Вона вмерла миттєво, тому не страждала: росіяни продовжують вбивати мирних мешканців Миколаєва» [16] описує наслідки обстрілів житлових кварталів, які призводять до загибелі цивільного населення. Репортаж показує реальні історії постраждалих, демонструючи цілеспрямований терор проти мирних громадян. Роль цієї публікації – не лише зафіксувати злочини для історії, а й привернути увагу міжнародної спільноти до масових порушень гуманітарного права, що має сприяти посиленню санкційного та юридичного тиску на агресора.

Матеріал «Їхні обличчя були понівечені, ніби їх чимось рубали»: росіяни закатували і вбили двох цивільних на Миколаївщині» [14] розповідає про жорстоке вбивство місцевих жителів під час окупації. Тіла загиблих були знайдені зі слідами катувань, що вказує на умисну жорстокість військових злочинців. Допис документує злочини проти людяності та наголошує на необхідності міжнародного правосуддя.

Стаття «Журналісти Стремоусова, прихильниця Шарія та учасник “Безсмертного полку”: хто з Енергодара підіграє пропагандистам, звинувачуючи ЗСУ в ударах по ЗАЕС» [17] висвітлює діяльність місцевих жителів, які поширюють проросійські наративи та підтримують окупаційну риторику. Вони звинувачують Україну у воєнних злочинах, зокрема в ударах по Запорізькій АЕС, тоді як справжні дії агресора виправдовуються або замовчуються. Матеріал викриває маніпуляції та дезінформацію, які використовуються для підриву суспільної довіри та виправдання російської агресії. Публікація є суттєвою у протидії інформаційним атакам та розкритті колаборантів, що працюють на ворога.

ЖР в умовах війни відіграють критично важливу роль у документуванні злочинів, викритті маніпуляцій та забезпеченні прозорості суспільних процесів. Окрему увагу приділено інформаційній війні, у межах якої пропаганда намагається виправдати агресію та дискредитувати жертву. ЖР не лише відображають об’єктивну реальність, але й формують правову та історичну основу для покарання винних. Завдяки поєднанню репортажної фіксації та аналітичних досліджень такі матеріали сприяють розбудові суспільної стійкості, створенню доказової бази для міжнародного правосуддя та зміцненню інформаційної безпеки держави.

2.3. Вплив ЖР на суспільні процеси в Україні

ЖР є дієвим інструментом формування громадської думки та впливу на соціально-політичні процеси в Україні. Вони сприяють викриттю корупційних схем, аналізу механізмів владного впливу, розкриттю маніпуляцій у медіапросторі та привертають увагу до порушень прав людини. Завдяки незалежним розслідуванням Bihus.Info суспільство отримує доступ до критично важливої інформації, що спонукає до змін як на рівні громадянської активності, так і в державних структурах. Крім того, ці матеріали є інструментом демократичного контролю, оскільки забезпечують прозорість процесів ухвалення рішень і допомагають притягати до відповідальності осіб, які порушують закони або зловживають владою.

Матеріали розділу «Ми вплинули» [51] демонструють конкретні випадки впливу ЖР на викриття корупції, зміну державної політики та притягнення до відповідальності посадовців.

Зокрема стаття «НАЗК перевіряє спосіб життя судді Жукова після сюжету Bihus.Info» [44] відіграє важливу роль у впливі на суспільні процеси, оскільки демонструє ефективність ЖР у забезпеченні підзвітності посадовців. Публікація не лише привертає увагу громадськості до можливих порушень у судовій системі, а й сприяє активізації контролю з боку державних антикорупційних органів. Висвітлення подібних фактів стимулює підвищення рівня прозорості та формує запит суспільства на справедливість, доброчесність і відповідальність посадовців. Крім того, такі розслідування мають превентивний ефект, адже публічне обговорення способу життя державних службовців спонукає їх до дотримання антикорупційних стандартів. Завдяки медійному резонансу цей матеріал сприяє зміцненню громадянського контролю над судовою системою та підтримує важливість незалежної журналістики як інструменту демократичного суспільства.

Публікація «Яхту фігуранта розслідування Bihus.Info за близько 5,5 млн євро арештували в Італії» [47] привертає увагу до міжнародних антикорупційних механізмів та ефективності ЖР у викритті тіньових схем. Стаття демонструє, що

незалежні медіа можуть ініціювати реальні правові наслідки, коли викриті факти стають підставою для дій правоохоронних органів. Такий інформаційний резонанс підсилює суспільний контроль над можновладцями, формує запит на прозорість фінансових операцій та унеможливорює безкарність. Крім того, допис підкреслює значення міжнародної співпраці у боротьбі з корупцією, адже спільні дії медіа та громадськості здатні обмежувати незаконне використання ресурсів і впливати на поведінку осіб, причетних до зловживань.

У матеріалі «Поліція перевіряє тендер із ймовірною піддробкою документів – після звернення юристів Bihus.Info» [30] описано обставини тендерної закупівлі, в якій могли бути використані фальсифіковані документи, та реакцію правоохоронних органів на викриття цих фактів. Публікація забезпечує прозорість у сфері тендерних процедур, підвищує рівень обізнаності суспільства щодо ризиків корупційних схем і підкреслює значення ЖР у запобіганні зловживанням.

Журналістський матеріал «У Нацполіції проводять службове розслідування щодо генерала поліції Шайхета після сюжету Bihus.Info» [43] описує реакцію правоохоронних органів на оприлюднені факти зловживань службовим становищем, що допомагає викривати сумнівні дії посадовців і підвищувати рівень підзвітності владних структур.

У публікації «Кушніра звільнили з посади очільника “Київміськбуду”» [22] розглядається відставка керівника компанії після низки ЖР про ймовірні фінансові махінації та сумнівні угоди. Це рішення стало показовим випадком, коли розголос навколо можливих порушень спричиняє кадрові зміни. Матеріал підкреслює, що незалежний моніторинг діяльності посадовців здатний впливати на процеси управління, змушуючи владу реагувати на суспільний запит щодо прозорості.

У дописі «Правоохоронці розслідують 5 проваджень щодо розтрат на відбудові після сюжету Bihus.Info» [31] висвітлюється початок кримінальних справ після ЖР про можливе нецільове використання бюджетних коштів. Виявлені факти привернули увагу правоохоронців до сумнівних контрактів та

ймовірних фінансових зловживань під час відновлення інфраструктури. Матеріал демонструє, що незалежні розслідування можуть ставати поштовхом для перевірок і сприяти прозорості в розподілі державних ресурсів.

ЖР є каталізатором суспільних змін, оскільки розкриття корупції, зловживань владою та непрозорих рішень спонукає громадян до активної позиції, а державні органи – до відповідних дій. Посилення громадського контролю через незалежні медіа сприяє зміцненню демократичних інститутів та підвищенню довіри до механізмів правосуддя. Таким чином, ЖР відіграють важливу роль у формуванні суспільства, в якому чесність та відповідальність стають нормою, а правопорушення не залишаються безкарними.

ВИСНОВКИ

Розслідувальна журналістика в Україні є ключовим механізмом громадського контролю, що виконує інформаційну, аналітичну та правозахисну функції. Вона поєднує жанрові особливості репортажу, інтерв'ю та аналітичної статті та концентрує сучасні методи збору й аналізу даних. ЖР не лише виявляє приховану від суспільства інформацію, а й сприяє притягненню до відповідальності осіб, які зловживають владою чи порушують закон. Водночас робота журналістів-розслідувачів супроводжується значними ризиками, що вимагає підвищеного рівня безпеки, правового захисту та фінансової стабільності незалежних редакцій.

Історичний розвиток ЖР в Україні відбувався в кілька етапів, поступово набуваючи структурованої та інституціоналізованої форми. Перші резонансні журналістські розслідування 1990-х років висвітлювали корупційні схеми, політичні злочини та зловживання владою. Вони викликали широкий суспільний резонанс і продемонстрували роль медіа як важливого елемента демократичного процесу. На початку 2000-х років активізувався розвиток спеціалізованих журналістських ініціатив, що заклали основу для створення сучасних антикорупційних медіапроектів, таких як «Українська правда», «Наші гроші», «Bihus.Info» та «Слідство.Інфо».

Ефективність ЖР значною мірою залежить від застосовуваних методів збору та перевірки інформації. Використання відкритих державних реєстрів, глибокий аналіз статистичних даних, співставлення фактів та багаторівнева верифікація інформації дозволяють журналістам розкривати масштабні порушення. Крім того, робота з документами, моніторинг транзакцій та міжнародна співпраця забезпечують додаткову доказову базу, що унеможливорює спростування оприлюднених матеріалів фігурантами розслідувань.

Тематичні напрями ЖР охоплюють широке коло проблем, зокрема антикорупційні викриття, документування воєнних злочинів, дослідження фінансових махінацій, політичних маніпуляцій та проблем у судовій системі. Викриття корупційних схем сприяє громадському контролю над владою та

підвищенню прозорості державного управління. Фіксація воєнних злочинів Росії відіграє ключову роль у формуванні доказової бази для міжнародного правосуддя та привертає увагу світової спільноти до порушень гуманітарного права. Аналіз політичних маніпуляцій допомагає суспільству орієнтуватися в інформаційному просторі та запобігає поширенню дезінформації, що особливо актуально в умовах інформаційної війни.

Повномасштабне вторгнення Росії значно посилило значення ЖР, що в умовах війни виконують не лише роль інструмента громадського контролю, а й стають важливим елементом правового переслідування воєнних злочинців. Крім того, їхня діяльність сприяє викриттю агентів впливу, інформаційних диверсій та пропагандистських кампаній, що намагаються виправдати агресію.

Розслідувальна журналістика в Україні є одним із найважливіших чинників зміцнення демократичних інституцій, забезпечення підзвітності влади та боротьби з корупцією. Незалежні медіа впливають на законодавчі ініціативи, кадрові рішення у владних структурах та міжнародну репутацію країни. Викриття корупції, воєнних злочинів та політичних маніпуляцій сприяє розвитку активного громадянського суспільства, яке вимагає прозорості та відповідальності від державних органів. Завдяки незалежним ЖР в Україні формуються умови для посилення демократичних процесів, що є важливим чинником у розбудові правової держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амчук Леонід. Андрій Ющенко, син Бога? URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2005/07/19/3011786/>
2. Ансіфорова Марина. Давайте “домовимося”: хто судить суддів-хабарників? URL: <https://bihus.info/davaite-domovimosa-hto-sudit-suddiv-habarnikov/>
3. Беата Бель, Олександр Бурмагін, Томаш Патора, Олег Хоменок. Посібник з журналістських розслідувань. Теорія та практика. – Київ, 2013. – 190 с. URL: <https://irrp.org.ua/wp-content/uploads/2013/12/verstka.pdf>
4. Бут К.О., Любченко Ю.В. Інструментарій сучасної розслідувальної журналістики: особливості використання. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. Том 30 (69) № 4 Ч. 2 2019. С. 178–182. URL: https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/4_2019/part_2/36.pdf
5. В Bihus.Info перевірили, як працює закон про доступ до водойм. URL: <https://bihus.info/v-bihus-info-perevirly-yak-praczuuye-zakon-pro-dostup-do-vodojm/>
6. Василенко М. К. Журналістське розслідування в умовах воєнного часу. Розвиток чи занепад? *Scientific Notes of Institute of Journalism*, Т. 1 (82) 2023. URL: http://www.scientific-notes.com/wp-content/uploads/2023/06/82_2.pdf
7. Ворожбит О. Вотергейт. Державний колапс наживо. URL: <https://tyzhden.ua/votergejt-derzhavnyj-kolaps-nazhyvo/>
8. Гарматій О. Суспільна значущість журналістських телевізійних розслідувань. *Теле- та радіожурналістика*. 2020. Випуск 19. С. 149–157. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/collections/index.php/teleradio/article/view/2961/3200>
9. Гороховський О. М. Фактчек як тренд розслідувань: можливості та перспективи: практичний посібник. Дніпро: ЛІРА, 2017. – 133 с. URL: https://www.amo.cz/wp-content/uploads/2017/06/AMO_Factchecking-jako-trend-v-investigativni-zurnalistiche-moznosti-a-perspektivy.pdf

10. Єгор Соболев створив бюро журналістських розслідувань «Свідомо». URL: <https://detector.media/withoutsection/article/40011/2008-08-13-iegor-soboliev-stvoryv-byuro-zhurnalistskykh-rozsliduvan-svidomo/>
11. Заява КЖЕ про важливість журналістських розслідувань під час війни. URL: <https://cje.org.ua/statements/zaiava-kzhe-pro-vazhlyvist-zhurnalistskykh-rozsliduvan-pid-chas-viyny/>
12. Землянська Марія. Корупційні тести для моряків скасували, а вони все одно є. URL: <https://bihus.info/korupcijni-testy-dlya-moryakiv-skasuvaly-a-vony-vse-odno-ye/>
13. Знак оклику (телепрограма). URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%97%D0%BD%D0%B0%D0%BA_%D0%BE%D0%BA%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D1%83_\(%D1%82%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B0\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%97%D0%BD%D0%B0%D0%BA_%D0%BE%D0%BA%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D1%83_(%D1%82%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B0))
14. Зубова Анастасія. Їхні обличчя були понівечені, ніби їх чимось рубали»: росіяни закатували і вбили двох цивільних на Миколаївщині. URL: <https://bihus.info/yihni-oblychchya-buly-ponivecheni-niby-yih-chymos-rubaly-rosiyany-zakatuvaly-i-vbyly-dvoh-czyvilnyh-na-mykolayivshhyni/>
15. Івлєва Ольга. Вбивця, очільник ОПГ та наркоморпіх: історії в'язнів, які з колоній пішли воювати проти України. URL: <https://bihus.info/vbyvczya-ochilnyk-opg-ta-narkomorphih-istoriyi-vyazniv-yaki-z-kolonij-pishly-voyuvaty-proty-ukrayiny/>
16. Івлєва Ольга. Вона вмерла миттєво, тому не страждала: росіяни продовжують вбивати мирних мешканців Миколаєва. URL: <https://bihus.info/vona-vmerla-myttyevo-tomu-ne-strazhdala-rosiyany-prodovzhuyut-vbyvaty-myrnyh-meshkancziv-mykolayeva/>
17. Івлєва Ольга. Журналісти Стремоусова, прихильниця Шарія та учасник “Безсмертного полку”: хто з Енергодара підіграє пропагандистам, звинувачуючи ЗСУ в ударах по ЗАЕС. URL: <https://bihus.info/zhurnalisty-stremousova-pryhylnychya-shariya-ta-uchasnyk-bezsmertnogo-polku-hto-z-energodaru-pidigraye-propagandystam-zvynuvachuyuchy-zsu-v-udarah-po-zaes/>

18. Івлєва Ольга. Місто під час окупації повернулося у середньовіччя»: історія працівниці онкодиспансеру, яка п'ять місяців прожила у захопленому Херсоні. URL: <https://bihus.info/misto-pid-chas-okupacziyi-povernulosya-u-serednovichchya-istoriya-praczivnyczy-onkodyspanseru-yaka-pyat-misyacziv-prozhyla-u-zahoplenomu-hersoni/>
19. Кецмур Б. Специфіка журналістського розслідування у друкованих ЗМІ. *Вісник Львівського університету. Серія : Журналістика*. 2016. Вип. 41. С. 55-60. URL: [file:///C:/Users/Administrator/Downloads/VLNU_Jur_2016_41_9%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Administrator/Downloads/VLNU_Jur_2016_41_9%20(1).pdf)
20. Козаченко Олена. 1,2 мільярди від ЄС: що насправді передбачає угода? – фактчек Кузьміна. URL: <https://bihus.info/12-milyardy-vid-yes-shho-naspravdi-peredbachaye-ugoda-faktchek-kuzmina/>
21. Козаченко Олена. Нестор Шуфрич збрехав, що Генштаб не фіксує присутність російських військ на Донбасі. URL: <https://bihus.info/nestor-shufrych-zbrehav-shho-genshtab-ne-fiksuye-prysutnist-rosijskyh-vijsk-na-donbasi/>
22. Кушніра звільнили з посади очільника “Київміськбуду”. URL: <https://bihus.info/kushnira-zvilnyly-z-posady-ochilnyka-kyyivmiskbudu/>
23. Лещенко Сергій. Таємниці "Межигір'я". Розкіш султана. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2011/11/9/6742106/>
24. Матвєєва Ольга. На Херсонщині виділили десятки мільйонів на будівництво укриття в школі, яку раніше замовляли вже з укриттям. URL: <https://bihus.info/nahersonshhyni-vydilyly-desyatky-miljoniv-na-budivnyctvo-ukryttya-v-shkoli-yakuranishe-zamovlyaly-vzhe-z-ukryttyam/>
25. Нікітіна Н. В. Специфіка журналістського розслідування: основи жанру й методу. URL: <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2326>
26. Николенко О. 5 найгучніших журналістських розслідувань України. URL: <https://suspilne.media/38952-5-najgucnisih-zurnalistskih-rozsliduvan-ukraini/>
27. Новик Павло. Пропаганда війни та геноциду: як і за що російських представників влади та пропагандистів можуть притягнути до відповідальності. URL: <https://bihus.info/propaganda-vijny-ta-genoczydu-yak-i-za-shho-rosijskyh-predstavnykiv-vlady-ta-propagandystiv-mozhut-prytyagnuty-do-vidpovidalnosti/>

28. Оточення працівника СБУ і керівника Держлікслужби створило приватну лабораторію, якій Держлікслужба віддає перевірку ліків. URL: <https://bihus.info/otochennya-praczivnyka-sbu-i-kerivnyka-derzhliksluzhby-stvorylo-pryvatnu-laboratoriyu-yakij-derzhliksluzhba-viddaye-perevirku-likiv/>
29. Підряди на масштабну відбудову Бородянки віддали компаніям з оточення ексмера Ірпеня та нового очільника податкової. URL: <https://bihus.info/pidryady-na-masshtabnu-vidbudovu-borodyanky-viddaly-kompaniyam-z-otochennya-eksmera-irpenya-ta-novogo-ochilnyka-podatkovoyi/>
30. Поліція перевіряє тендер із ймовірною підrobкою документів – після звернення юристів Bihus.Info. URL: <https://bihus.info/policziya-pereviryaye-tender-iz-jmovirnoyu-pidrobkoyu-dokumentiv-pislya-zvernennya-yurystiv-bihus-info/>
31. Правоохоронці розслідують 5 проваджень щодо розтрат на відбудові після сюжету Bihus.Info. URL: <https://bihus.info/pravoohoronczy-rozsliduyut-5-provadzhen-shhodo-roztrat-na-vidbudovi-pislya-syuzhetu-bihus-info/>
32. Розслідування Bihus.Info. URL: <https://bihus.info/projects/rozslidyvannya/>
33. Розслідувальна журналістика: визначення поняття. URL: <https://gijn.org/ua/pro-nas/rozsliduvalna-zurnalistika-viznacenna-ponatta/>
34. Селюкова Н. Журналістські розслідування. Практична школа. Укрпростір, 2011. URL: <https://irrp.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/ZHurnalistski-rozsliduvannya.-Praktychna-shkola.pdf>
35. Сенкевич Г. Посібник з журналістських розслідувань. Теоретичний та практичний аспекти. Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2022. 194 с. URL: <http://biblio.umsf.dp.ua/xmlui/handle/123456789/6914>
36. Сидорук Ф., Хоменок О. Журналістські розслідування: основи. Відеокурс. Детектор медіа, 2017 рік. URL: <https://video.detector.media/courses/zhurnalistski-rozsliduvannya-osnovy-i14>
37. Сірачук С. Журналістське розслідування як метод збору інформації. URL: <https://naub.oa.edu.ua/zhurnalistske-rozsliduvannya-yak-metod-zboru-informatsiji/>
38. Слідство.Інфо. URL: <https://www.slidstvo.info/video/>
39. Слідство.Інфо. Про нас. URL: <https://www.slidstvo.info/pro-nas/>

40. Статті Гонгадзе і про Гонгадзе. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2000/09/25/2981062/>
41. Стеколыщикова В. Психологічний складник та соціальний запит на журналістське розслідування як підґрунтя впливовості якісного інвестигативного сторітелінгу. *Knowledge, Education, Law, Management* 2020 № 5 (33), vol. 4. URL: <https://kelmczasopisma.com/viewpdf/2295 с. 111-112>
42. Суддя Верховного суду живе в маєтку за \$1 млн з виноградниками, озерами і лісом: все записане на давніх знайомих. URL: <https://bihus.info/kyivskyj-suddya-zhyve-v-mayetku-pid-kyevom-z-vynogradnykamy-ozeramy-i-lisom-navkolo/>
43. У Нацполіції проводять службове розслідування щодо генерала поліції Шайхета після сюжету Bihus.Info. URL: <https://bihus.info/u-naczpolicziyi-provodyat-sluzhbove-rozsliduvannya-shhodo-general-a-policziyi-shajheta-pislya-syuzhetu-bihus-info/>
44. Федун Юля. НАЗК перевіряє спосіб життя судді Жукова після сюжету Bihus.Info. URL: <https://bihus.info/nazk-pereviryaye-sposib-zhyttya-suddi-zhukova-pislya-syuzhetu-bihus-info/>
45. Чорна Ольга. Звільнення, скасування тендерів, арешти активів. На що впливають журналістські розслідування та як виміряти їхню ефективність. URL.:<https://detector.media/community/article/232404/2024-09-20-zvilnennya-skasuvannya-tenderiv-areshty-aktyviv-na-shcho-vplyvayut-zhurnalistski-rozsliduvannya-ta-yak-vymiryaty-ikhnyu-efektyvnist/>
46. Ярошук О. Розслідувальна журналістика та їхня роль для демократії. URL: https://freedomhouse-files.s3.amazonaws.com/Investigative%20journalism_UKR_FINAL.pdf
47. Яхту фігуранта розслідування Bihus.Info за близько 5,5 млн євро арештували в Італії. URL: <https://bihus.info/yahtu-figuranta-rozsliduvannya-bihus-info-za-blyzko-55-mln-yevro-areshtuvaly-v-italiyi/>
48. “Я вже мріяв добратися до якоїсь банки, розбити, щоб вени порізати”: Історія чоловіка, який пережив катування на Харківщині. URL: <https://bihus.info/ya-vzhe->

[mriyav-dobratysya-do-yakoyis-banky-rozbyty-shhob-veny-porizaty-istoriya-cholovika-yakyj-perezhyv-katuvannya-na-harkivshhyni/](#)

49. Bihus.Info показали, як росіяни знищують села навколо Авдіївки після її захоплення. URL: <https://bihus.info/bihus-info-pokazaly-yak-rosiyany-znyshhuyut-sela-navkolo-avdiyivky-pislya-yiyi-zahoplennya/>

50. Bihus.Info. FactЧек. URL: <https://bihus.info/projects/factchek-z-occrp/>

51. Bihus.Info. Ми вплинули. URL: <https://bihus.info/my-vplynuly/>

52. Bihus.Info. Наші гроші. Досудилися. URL: <https://bihus.info/projects/nashi-groshi-dosudilisya/>

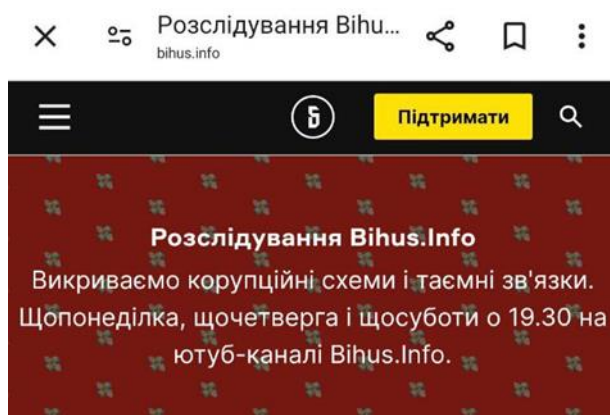
53. Bihus.Info. Неведись. <https://bihus.info/projects/nevedys/>

54. Bihus.Info. Сліди війни. URL: <https://bihus.info/projects/slidy-vijny/>

55. Investigative journalism. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/investigative-journalism>

56. Russians Kidnap Pro-Ukrainian Bloggers in Kherson. URL: <https://bihus.info/russians-kidnap-pro-ukrainian-bloggers-in-kherson/>

Проект «Розслідування Bihus.Info»

Головна ідея програми – викриття корупційних схем українських чиновників, їх прихованих економічних інтересів і невідповідності задекларованих та реальних статків.

Вперше проект антикорупційних розслідувань Bihus.Info під назвою “Наші гроші з Денисом Бігусом” з’явився в ефірі у листопаді 2013 року на телеканалі ZIK. На початку він був запланований як телеверсія сайту “Наші гроші”, що продовжує статті-розслідування, добирає до них коментарі та картинку. Однак, з першого ж ефіру телепрограма сконцентрувалась на власних темах, сформувавши окрему від сайту редакцію. Сьогодні програма створюється журналістським колективом Bihus.Info і є

24 Січня 2025

Ми вплинули

Начальник Головного сервісного центру звільняється – разом з ним іще 8 фігурантів розслідування Bihus.Info

22 Січня 2025

Проект «FactЧек»

Ідея проекту FactЧек – перевірка заяв політиків і чиновників на відповідність фактам. Формат – текстовий аналіз висловлювань, дописів чи заяв посадовців, а також короткі відео, в яких ми викриваємо маніпуляції “героїв” – надаємо їм реальні факти і пропонуємо пояснити власні слова.

Проект реалізується у партнерстві з міжнародною організацією OCCRP (Organized Crime and Corruption Reporting Project).

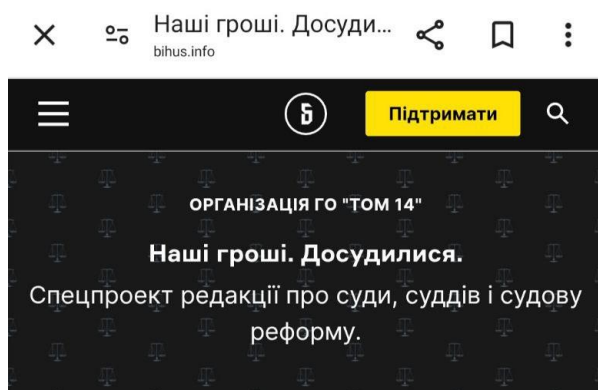
Методологія проекту FactЧек

Критерії обрання тези для перевірки:

– Твердження стосується “гарячої теми”, що наразі обговорюється в Україні або рішення щодо якої готується прийняти влада. Наприклад, запуск ринку сільгоспземлі, продаж держпідприємств, реформи

Проект «Наші гроші. Досудилися»

Спецпроект редакції про суди, суддів і судову реформу.

Перший випуск проекту вийшов в ефір разом зі стартом судової реформи – 30 вересня 2016 року. За півроку «Досудилися» опублікували 26 випусків, чимало з яких мали вплив на подальшу кар'єру старих суддівських кадрів.

Ведуча – Аліса Юрченко.

Журналістський склад – Марина Ансіфорова, Юлія Самсонова та Євгенія Слівко.

Новини

Допоможу затримати. Хто судить фігурантів справ Антикорупційного Бюро

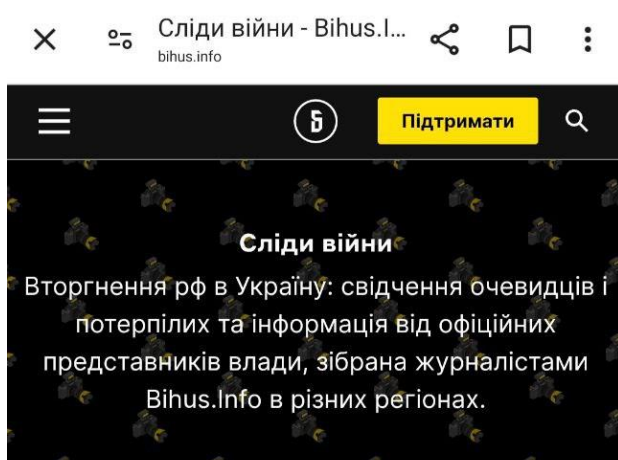
3 Січня 2018

Новини

Давайте "домовимося": хто судить суддів-хабарників?

Проект «Сліди війни»

24 лютого російські окупанти почали широкомасштабний наступ на Україну. Росіяни “принесли” з собою ракетні обстріли, масові вбивства, катування, мародерство і зґвалтування. Окремі випадки цього зла тонуть в щільному інформаційному потоці останніх місяців.

Тож наша команда вирішила взятися за пошук подібних кейсів в тих областях, де ми можемо це робити. В проєкті “Сліди війни” – очевидці і потерпілі, болісні спогади, інформація від офіційних представників влади, а разом з цим – нескінченна віра в перемогу України.

Проект реалізується завдяки щедрій підтримці американського народу, наданій

Новини

“Аби вивезти друга, ми перевдягли його у священника”: розповідь залізничника, який пережив окупацію Херсона та виходив на проукраїнські мітинги

10 Грудня 2022

Новини

«Пекло у раю»: Як окупанти знищували